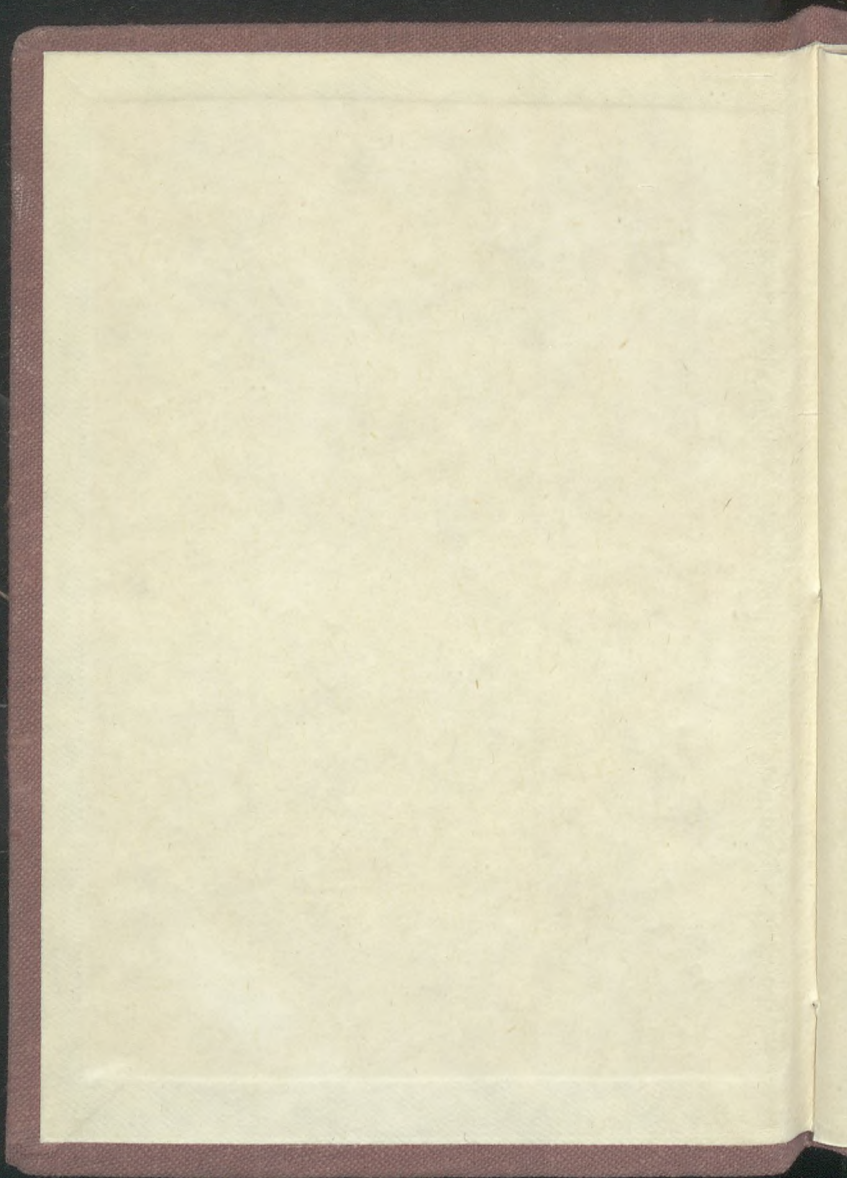
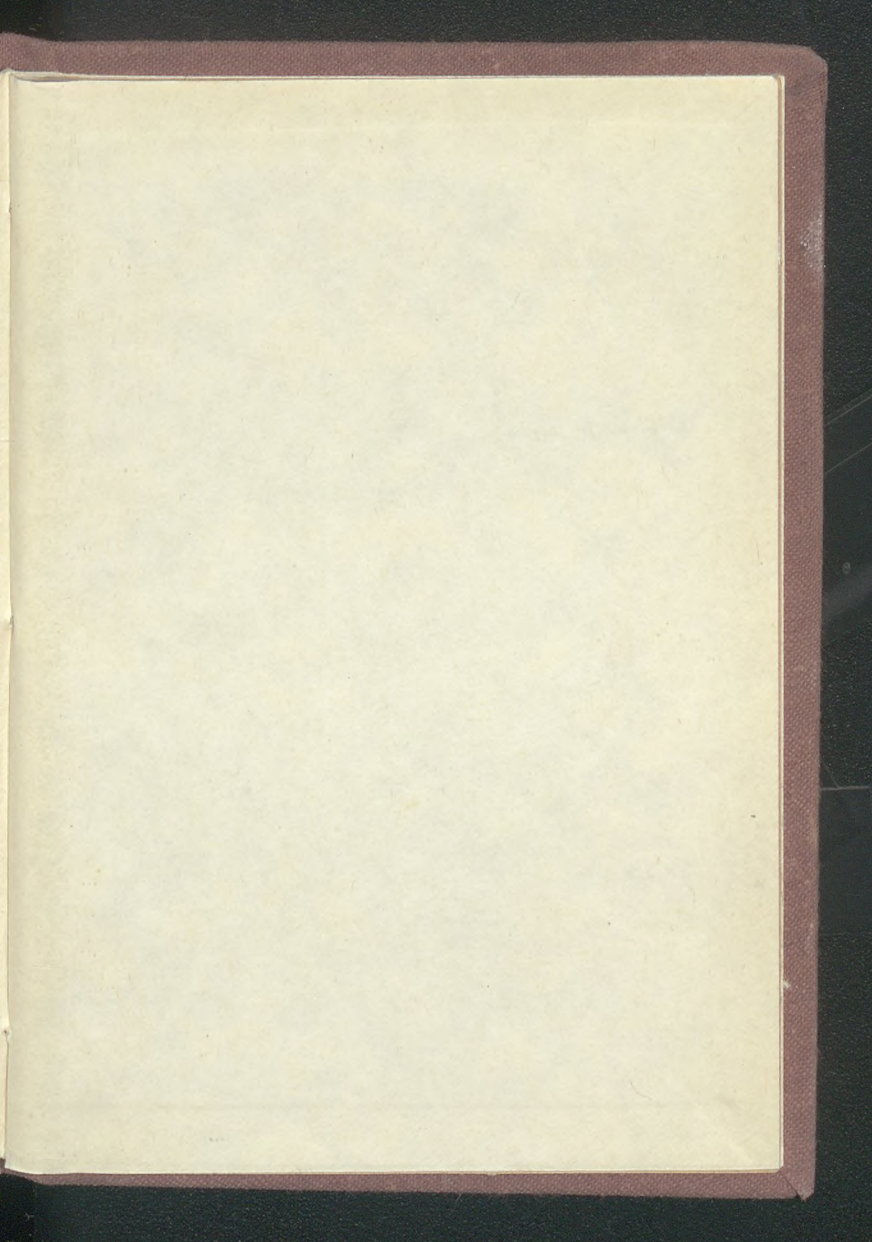
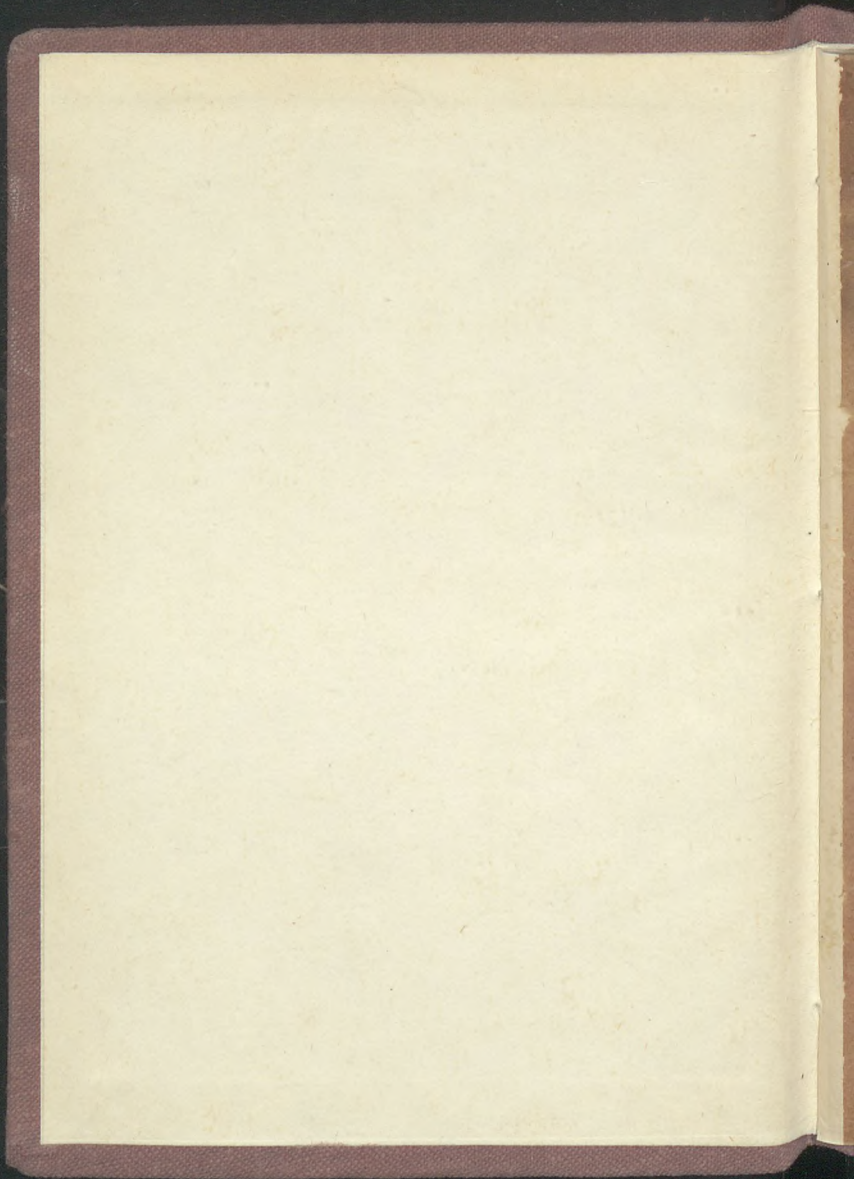

2044485

2.044.485 66299

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 6.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ.

БЕХ-АЛЬ-ДЖУГУР.

ОПОВІДАННЯ.

У Львові 1901.

з друкарні НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
під гарядом К. Беднарського.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1850-1859
1860-1869
1870-1879
1880-1889
1890-1899
1900-1909
1910-1919
1920-1929
1930-1939
1940-1949
1950-1959
1960-1969
1970-1979
1980-1989
1990-1999
2000-2009
2010-2019
2020-2029

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ.

БЕХ-АЛЬ-ДЖУГУР.

ОПОВІДАННЄ.

11613 Dubl. ad

У Львові 1901.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

під зарядом К. Беднарського.

~~66299~~

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001009344523

I 2.044.485

Англійське військо прийшло до Бех-аль-Джуґура ві второк 26 лютого, в обід. Се були резерви ; вони може з місяць тільки, як рушили з берегів Альбіону, а тиждень як пішли в похід. В перше були вони на війні ; Бех-аль-Джуґурці були перші вороги, котрих вони надибали. Капітан Годж, що був за ватажка у сьому маленькому війську, де разом з погоничами, з крамарями, з кухарями не було й двіста чоловіка, післав сурмача з білим парламентарським прапором сказати Джуґурцям, аби піддались доброю волею.

Але Джуґурці не схотіли. Вони навіть не пустили у своє село товстого, червонопикого сурмача і товмача — рудого дядька, на-пів Жида, на-пів Араба. Вже задалегідь зайшли до них звістки, що кляті бузувіри „Інглізи“ прийшли руйнувати оселі правовірних. Крамарі, що їхали іноді через село, розповідали всякі страхи про них, про попалені села, зруйновані

мечети, про побитих, порізаних людей, але ще більше розказували про великого пророка Алаха Магді, про його силу, відвагу, розум, богобоязливість. Розказували, що були всякі великі чуда і знамена у Мецці, коло могили Магомета; що премудрі люде знайшли в Корані проречення, очевидячки про Магді: що він зруйнує царство невірних і заснує велике довічне царство підданців великого Пророка. Вечерами на порогах аж за північ сиділи куиками діди й чоловіки, вернувши ся з поля, — бо тут усе були хлібороби й довго балакали: віддыхаючи в холодку міркували про Інлізів та великого Пророка, оповідали всякі чудасії. Вони не бояли ся, що Інлізи на них ідуть. Звістки про сьвятого Магді втішали їх, підкріпляли, дух в них розпалювали: вони раді були усе знести, усе потерпіти від Інлізів для свого пророка, для свого царства. Чудно було-б почути сих тихих селян-хліборобів, що увесь свій вік здаєть ся нічого не бажали, окрім щоб хліб добре уродив, що нікого ненавиділи окрім яких-небудь полевих шкідників, а тепер міркували про довічне правовірне царство, збирались вмирати для якогось Магді, від якихсь Інлізів. Думка про те, щоб підда-

тись ворогам і на хвилину не западала їм в голову! Не в одного дядька заніє серце, як гляне він на дітий, що гоняють курей по дорозі, на рідні низенькі хатки й повітки, як подумає, що все отсе загине за-для того пророка, — але дядько перемагає себе й мовчки слухає, що міркує сільська рада.

З вечера у вівторок, як заходило сонце, зібрали ся селяне у свою бідну, невеличку мечетку і слухали тих молитов, що лопотів старий, беззубий мулла, запалений рибалка. І він і вони мало що розуміли в тих молитвах, але слухали пильно, богобоязливо, сподіваючись завтра погинути за свого пророка і побачити усї ті райські чуда і втіхи, про які їм розказувано стільки. Сьвітло ліхтарні блищало, осьвічуючи обсмалені лица хліборобів, зняті до гори зашкорушілі руки. Жінки стояли з заду й молились, гучно бючи себе в груди. Очи сьвітились вірою, страх сховав ся кудись на самий спід душі. У той час все село вмерло-б і не поворохнулось.

Усю ніч в селі не лягали спати. Щоб не дісталась ворогам худоба, поставили вигнати її у степ, річкою, бо з иньших боків скрізь стояли вороги. Воли, коні, корови помалу, з нехітю виходили,

дивуючись, що се їх так рано виганяють. І напитись не дав їм Араб, що виганяв їх, а погнав річкою за село, де береги розлягались і можна було вийти на степ. Але худоба не йшла; довго гукав на неї Араб, довго не слухаючи його стояла вона, нарешті побігла на берег. Арабови здало ся, що його віл зупинив ся над річкою і у остатне глянув на свого хозяїна; очи в него дивились так розумно, немов то людина була. Араб подивив ся у слід худобі і мовчки втер слези на свому зморщеному, сонцем попеченому лиці. Шкода йому стало хозяйства, паші, де що року вивертав він острим ралом вохкий, чорний, пахучий ґрунт. Він поспішаючи вернувсь на село.

Там усі готовили ся до бою. Рушницї на усе село були тільки дві, з кремінцями, з підставками і з перехрестями, щоб їх ставити; два дядьки, що ходили колись розбивати у степ, взяли ті рушницї, а останні — хто шаблю, хто дубець, хто лук із стрілами.

Та не гірш сього заходились і Англіїцї. Се, як сказано, мусїла бути перша битва для них, і всі прибирались до неї. Капітан Годж видав диспозицію дуже тратегічну, немов збирали ся брати Па-

риж або Берлин. Розставили кругом вартових, чистили зброю, згадували рідних і милих, не спав ніхто. Капітан з лейтенантами сидів за північ; оповідання про війну, про битву з Індійцями, Зулусами, Бурами йшли без кінця, і під їх впливом оповідачам здавалося, що вони вже старі вояки — що то вони бились і з Індійцями і з Сипаями, і з усякими страхами. Лейтенанти бачили себе генералами.

Другого дня ще не сьвітало, а все давно прибралось. Джуґур стояв над невеличкою річкою, серед безкраєго степу. Зелені купи дерев, жовті поля, лани, гаї виразно ясували ся серед рудого степу, на котрому тільки де не-де росли маленькі кущики буряну, сухі, сірі, густо заповишені. Глиняні береги річки йшли згористо, вкриті лататем, густою травою; кущі нахилили своє гіле, купаючи в прозорих хвилях листе, тут дрібне, там широке, лапасте. Берегом межи зеленими садками, під широким листем пальм та бананів, немов під зеленими наметами, виглядали соломянні покрівлі маленьких хаток, межи хатами городи, а дальше широкі лани і паші, то ясно зелені, то темні, то жовті-золоті. На селі було рідко кого побачиш по-дню — там пусто і тихо, за те на

річці — там цілісенський день полощуться було діти, стоїть череда, коні, воли, верблюди ховають ся від африканської спеки; у сухому, горячому, тихому повітрі гулко розходить ся ревіне худоби, дитячий крик, бульканє і гомін хвиль та щebetанне пташок, що живуть та виводять ся без ліку в густих, похилих гілях.

Одначе в той день, 27 лютого, було якось незвичайно; не чути було дитячого гомону; череда не ревіла йдучи з кошар і хлівів; довго пісня хлібороба не розлягалась, не лунала по широким ланам; тільки булькала річка та щebetали пташки як звичайно.

Англійське військо стало трома купами. Ляйтенант Слоу за дозволенєм капітана Годжа сказав промову до війська. Промова була дуже похожа на славну мову Наполеона в Єгипті, тільки замість пірамід на вояків дивились тепер соломяні покрівлі хлівів та хат. Військо гаркнуло в відповідь на закінченне, сурмач загравав, і пішли: по середині капітан Годж, на ліворуч над річкою ляйтенант Слоу, на праворуч під гаєм ляйтенант Суфлі.

На селі було тихо, немов повмирали всі. Тільки як наблизилась вояки до ого-

рожі, з відти загув дужий крик, полетіло камінне, стріли і, наче батогом швигонуло, стрілили обидві рушниці. Два вояки упали. Підкріплені своїми сьміливими ватажками, вояки загукали й собі і побігли лавою на село. Пішла бійка. Рушниці голосно лунали по степу, дим білими клубочками схоплював ся й розходив ся між деревами; перелякані незвичайним гуком собаки вили по усьому селу; стебла розкішної паші хилились, ломались під важкими чобітьми вояків; роса блищала на тих стеблах і здавало ся, що вони плачуть, — не за собою, а за людьми, — що вони, мов напоєні якою проклятою отрутою, нівечать чужу працю.

Селяне і старі діди, жінки і діти, усе зібрало ся під огорожою села. У кого була яка небудь зброя, бив ся, у кого не було — сидів, чекаючи певної смерти. Деякі кричали, гукали, щоб підкріпити оден другого; иньші мовчали, мов заніміли і нерухомо дивились на батьків, на братів, на дітей. Одна бабуся задихаючись гірко ридала і голосила: жалоц взяла її за одинаком сином, таким високим, гарним, хистким, що натягав лука своїми дужими руками, де під тонкою шкурою переливали ся грубі, міцні жили. Сей син примусив її

забити пророка і довічне царство і клятих ворогів. — Вона голосно ридала, і ніхто не зупиняв її: кожен думав про свою смерть.

Вояки гукуючи і стріляючи, кинулись розбивати огорожу. Найсміливішим показався лейтенант Слоу. Він тільки-тільки перед походом купив собі патент на лейтенанта за спільні гроші батьків, дядьків, тіток — усе людей незаможних, і тепер в голові його стояли всі великі вояки від Ахіла до Велінгтона; йому здавалося, що тепер під тим бідним селом він здобуде всесвітню славу. Скинувши шапку, розчухравши волосся, він махав своєю шабелею і галасував так, що перелякав би і своїх вояків і Арабів, як би й ті не кричали.

Швидко вояки розбили огорожу і влізли в село. Один за другим падали люде, поливаючи кров'ю суху землю, кроплячи нею білі стіни хаток. Вояки розлютилися і не давали згоди нікому; та й селяне самі її не хотіли. Віра в пророка, запад, злість на бузувірив-Інглізів, забили їм в ту хвилю памороки; їм не було шкода ні життя, ні рідних пальм та тихих хвиль говірливої річки. Стиснувшись до купки, довго билися вони шаблями, дубцями, каменем. Найбільше вояків побито

над річкою коло якоїсь повітки. Сивий, але ще дужий, сухий дід, ухопивши обома руками якусь тяжку, велику шаблюку, махав нею не зупиняючи ся, немов машина; очи його під лоб зайшли, що й зірниць не було видко; за кожним разом він тихо, наче звіюка, гарчав. Коло нього було троє молодших; двоє ще відбивало ся якимись штабами, третій впав на-вколішки і держачи ся за прострілену грудь, разом з кровію видихував душу; очи його, вже невидючі, звернені були на другий край села — мов би дивив ся він на свою хату, на солом'яну повітку, над котрою вили ся щебечучи ластівки. Тай добре, що він вже не побачив, яке там діяло ся тепер. Молодиця його, гарна і дужа, напала на якогось вояка, біла перше зелізякою, а потім ухопила його зубами за руку, та так і скаменіла. Бідний вояк недавно тільки шевцем бувши, бив її з лівої руки похвою, держачи її так, немов хотів підшву краяти. Облита кровію, побита, покалічена жінка все не відставала, повалила вояка і качала ся з ним по куряві. Вояк страшенно кричав, перелякані діти галасували ще гірше, аж надбігли вояки й добивши жінку, на силу визволили товариша.

Тільки над вечер скінчила ся бійка. Більше як половину селян побито, постріляно, порубано; хто зістав ся живим, утік, заховав ся; коло побитих ніхто не порав ся; вони лежали, як впали; підпилили кровію; занесло їх курявою, що підняв сухий, горячий вітер.

У вечер Англіїці впорались. Порубаних товаришів зібрали і положили у мечеті. Старшина, кореспондент та капелян зібрали ся у більшеньку хатку сільського старшини, що стояла на краю села, над річкою. Вони розташували ся, мов у себе дома: постелили килимок на землі, поставили залізні розбірні ліжка, на столі наклали наїдків і консерв, фляшок з вином і ливом. Капітан Годж сидів на середині; його червоне, налите вином лице, тільки що вимите, дуже відрізнялось від білого ковніра, очи приглядались до прозірчастих фляшок, що здавались золотими від свічок.

Лятеиант Слоу, той самий, що так сильно воював, у дуже втомленій позі спер ся на спинку стільчика, далеко простягнув довгі, сухі ноги і віддихав від своїх героїчних учинків.

— Ух, як я притомив ся! — сказав він, влучаючи вилками в якусь рибку, — я ледви на ногах стояв, як увійшов попе-

реду своїх вояків у село, руки так намахались, що ледви розвів...

— Е, ви, Слоу, сьогодні шибали ся більше всіх, ви здаєть ся своєю рукою неодного вбили? — запитав Суфлі.

— Гм, не дармо-ж я гімнастиці віддавав ся! немов-би неважливо, але дуже хвалко сказав Слоу. Одного я так рубнув, що відтяв голову з рукою.

— Однак вас самих ледви не вбив старий якийсь дід, та виратували вояки його, — сказав капітан, показуючи на Суфлі; йому не сподобала ся самохвальба Слоу і він хотів уколоти його.

— Гм, як бо ви кажете, пане капітан: ледво не вбив, — хіба-ж так легко мене вбити? Я вже зовсім намахнув ся був на голову діда і розбив-би її як старий горщик, як би не влізла та мала черепаха.

— Погана річ похід! — озвав ся капелян. — Не можна чоловікови й жити по людськи. Сьогодні дали мені таку воду, що більш подабала на каву, аніж на воду...

— Гм, скоро ви почали жалуватись отче! Може прийдець ся й без води сидіти; добре, як ще єсть що у рот вкинути! — сказав Суфлі. — Я й так уже,

йдучи в поход, привчав ся яко мога менче їсти і пити.

— І щож, привчили ся? — пробубонів кореспондент запхнувши рот сиром.

— Де там привчив ся! — як став привчать ся, ще більше їсти став! — сумно віткавав Суфлі.

— Погано! Войськовому треба до всего звикнути: який-небудь сухарець та води ковтнути, часом з калюжи, от і уся їда і напиток на день, — толкував кореспондент, випускаючи по слівцю з повного рота.

— За те-ж маємо ту відрадную думку, що ми тут не для себе трудимо ся, а для усеї людськості, що ми тут виступаємо проводирями культури, просьвіти, несемо в сї стени, до сих звівів сьвітло науки... І нас не забудуть! Може колись отсї самі, що тепер так нас ненавидять, або хоч їх потомки, будуть згадувати нас, і наші імена будуть наймилїйшими для них іменами! — розводив капелян.

Всї згодили ся на се і випили за свою будучу славу й популярність. Кореспондент додав також кілька слів (він їх потім надрукував у якійсь часописи по два пенси за рядок): „Наша війна — се ера культурна. Ми прийшли тепер відвдя-

чити Арабам за ті дріботинки науки, що колись дали вони нам, і ми за ті дріботинки даємо їм цілі хліби, що задовольнять їх жадобу науки.“

І знов усі згодили ся і випили. Тільки капітан Годж нічого не сказав, а пив мовчки. Він не мав у голові ніяких думок про культурну місію; він пішов у поход, бо був військовим, а був військовим для того, щоб пити вино та курити добрі сигари, — виходило, що і метою всіх отсих війн, боїв — було вино та сигари, більш нічого. Де бути, з ким воювати — усе однаково, було йому; його навіть не просив ніхто привезти з походу яку-небудь пам'ятку, в роді печінки гіпопотама або нігтя крокодила... Стріляючи Арабів, забираючи добро їх, він не ненавидів їх, але й не жалував, — треба було бити, бо се була служба, і за неї він діставав пенсію.

Тимчасом увійшов капіраль і сказав, що зловили якогось Араба, так чи не хочуть розпитати його. Се було як раз у пору. Уся громада одностайно постановила покликати Араба перед себе. Кореспондент зараз витяг з кишені книжку, завбільшки в добрий латинський словар, щоб завести туди, що буде казати Араб, і почав писати вступ:

„У вечер 27 лютого, коли ми, потомлені битвою й страшенною спекою, відди-хали серед побитих, скрівавлених ворогів та підкріпляли себе деякими консервами, до нас привели“ — кореспондент зирнув на Араба і писав — „привели Араба. Се був уже старий, але ще дужий, сухий дід, справжній король пустині. На нім була біла кирея, широкі штани, постолі вишиті взорами дуже не схожими з тими, які ви бачите на жіноцьких сукнях та убранях. Чоло у него було наморщене, глибокі зморщкі здавались чорними пружками, ніздрі роздулись, мов у горячого коня, очі сипали іскрами з під нахмурених брів. Мало хто осмілився-би заглянути йому в очі, жінка зомліла-б перед сим орлиним зором. Се був оден з тих Арабів, що проходили колись від краю до краю великі землі, зіставляючи по собі розруйновані села, пожежі, знищені країни... Але tempora mutantur і здаєть ся ніколи так не справдувались отєї слова великого поета вічного Риму, як тепер...“

Так писав пан кореспондент, заразом приблизно обраховуючи стрічки в голові і мало журачи ся тим, чи його опись буде годити ся з дійсними подробицями, — далеко прозаїчнішими. Арабови тому, якого він

так пишно описував, було на погляд років 55—60, але се був ще дужий дідок. Звістно, ні „королем степу“, ні „одним з тих Арабів, що...“ він не був. Се був старий хлібороб, що весь вік кохав ся у своїй ниві, у своїй худобі, і лаяв ся із своєю жінкою, старою і поганою. Одначе тепер лице у нього, завсїди просте і добре, було хмуре, зуби він сціпив, чоло наморщив; пошматована, де-не-де закапана кровю одежа клаптями звисала з него.

За Арабом увійшов й зігнув ся перед офіцерами мало не до землі товмач — рудий і плюгавий, Жид чи Араб. В Александрії він доси був мишурисом коло деяких „заведеній“, але почувши нюхом ліпші користи, проміняв свою „працю“ на уряд товмача. Якось вищучи спитав він капітана :

— Що ясновельможність ваша спитати його скаже?

— Розпитай, звідки він, чи багато люду в селі було, скільки побито, — ну все...

Перекладник повернув ся до Араба й морда його з лисячої зараз вовчою стала.

— Ти, старий дурню, хочеш живим бути? Скільки даш? — або таке оповім від

тебе, що й смерти тобі не знайдуть. Скільки даш? .

Старий мовчав.

— Та кажи-ж, на свині-б тобі їздити! Даш десять червоних?

— Десять раз плюну тобі в очи, бодай би сонце впало тобі на голову!

— Ой, не дури, старий! — завищав товмач, — зараз скажу. Так тебе катувати муть... викинуть тебе собакам... От скажу...

Голова у старого аж затрясла ся з пересердя.

— Кажи! — гаркнув він, та щоб не збрехав ти, скажу я: Пропадете ви усі бузувіри! Іде великий пророк, він розібе, побє, розкидає вас по полю й трупи ваші обгризуть собаки!

Товмач ще гірш завищав і сказав Годжу:

— Ваша яеновельможність! — сей дурень не тільки що не каже, про що питає ваша яеновельможність, але лає вашу мость і всіх Інглізів, і королєву так лає, що й не можна навіть сказати.

Компанія насупила ся і глянула один на другого.

— Та ти скажи йому — навчав Суфлі, — що ми прийшли не різати їх та

бити, а піднести їх, ширити просьвіту та культуру.

— Слухаю мосьт вашу. Ти, чортів дїду, даєш гроші, чи ні? Бач, як вони звівірились на твою голову паршиву!

Дід знову почав клясти і лаяти.

— Він не перестав, все лає та пророчить усякі напасти і лиха війську вельможности вашої, — оповідав товмач, — каже що сей ланець Магді, нехай розібе Аллах його голову своїми ногами, прийде незабаром тай перебе усіх, навіть возьме ясну паню королеву і зробить зовсім неподобне.

— Як не хоче казати, то відведїть його, а завтра повісьте! — сказав Годж, наливаючи собі вина.

Товмач пішов з покою з Арабом, щось кажучи йому на ухо й хижо скрививши ся.

— Отсе то прикро, як за все, що ми терпимо, працюємо, кров, піт лемо, отсеї дурні ще нас ненавидять, лають, кленуть. Чисті звірі, — розводив кореспондент.

— На се мусимо бути приготовані: найвищі добродїйства стрічано ненавистию або сьміхом, — потїшав капелян.

— Одна тільки втїха, що се минеть ся і вони потім самі будуть каятись і нам ще будувати-муть монументи, — знову

почав кореспондент, набираючи рядки для газети. Грошаки, по два пенси за рядок стояли йому перед очима.

Тільки Годж уперто мовчав. Він не бачив ніякого дива, що Араби його ненавидять, як він вішає їх. Йому прийшла на гадку остатня вечерея в касині, коли він частував офіцерів вином, і який тоді був добрий клярет. Таке думаючи, він і не чув ся, як громада затихла і почала розходитись.

Тимчасом, як стемніло, з потайних кутків повилазили Джугурці, хто живим зістав ся, найбільше старі баби та діти. Змучені тим, що бачили, що чули, що діялось за день, жінки не мали вже сили духа, вони стали полохливі і боязкі; по тиху, аби не сполошити Інглівів, немов тіни, вони лазили по селу глядати рідних та милих між постріляними та порубаними, що й доси ще лежали неприбрані. Багато вже повмирало, але були деякі й живі ще. Жінки заходились коло них, напували, обмивали, вязали їм рани. Усе село стало „долиною плачу“ якої-б не занехав і Дант. Неодна мати, неодна жінка умлівала тут коло дорогого мерця, що тільки день, як був живий, жвавий, здоровий, а тепер лежав нерухомо, залитий

кровию. Тихі, в грудях задавлені ридання, хрипучий плач, голосіне чути було під тихими пальмами. У холодку і деякі з порубаних очунали і стогнали, хрипіли. Перестрашені пси вили. А ясні зорі, як завжди, тихо дивились з безкраєго синього неба, обсіпаючи блідим світлом бідне село; шуміло листе, річка булькала під похилими вітями, і ся звичайна щоденна тиша, спокій, розкіш, що так радують щасливе серце, тепер разили й смутку додавали... Красше було-б, як-би сховали ся сі тихі зірки, як-би річка навіжено бурхала і ревіла, як-би грім торохтів що хвилини над самою головою, як-би блискавка сліпила очи, вітер вив, лютував, рвав гіле, покрівлі, засипаючи усе курявою.

Та бабуся, що плакала тоді під огорожою, знайшла теж свого сина. З пробитим животом він лежав десь у кутку, устроївши лице в якийсь черепок, і був ледве живим, — усього життя тільки і ставало на те, щоб раз у раз тихо стогнати. Мати поралась коло него, повертала то на сей, то на той бік, хочачи полекшити його муки, обмивала, вязала йому рани, але нічого не помагало. Він ще гірше стогнав, сердив ся, гнав матір; муки в нього ставали все більші та більші... „Убийте,

вбийте, відорвіть мені голову, не давайте мені мучитись!“ — стогнав він. Мати з сердечного жалю аж ридала і гризла землю. Вона мучила ся незгірше від сина, не можучи йому допомогти; вона глибоко прокусила собі руку, щоб відвести муку від серця, товкла головою о пальмові стовбури... „Тихо, тихо, серце — шопотіла вона боязко оглядаючись на світло у вікні близької хати, — тихо, тихо, тихо...“ без перестанку, механічно шопотіли її губи.

А в тій близькій хатині був Суфлі і світло то світило ся у нього. Скинувши мундур і чоботи, поставивши босі ноги на поперечку стільця, він писав лист до дому, до своєї нареченої. Перо швидко, не зупиняючись бігло по папері зоставляючи рівні рядки. Раз-по-раз Суфлі переставав писати і відхиливши голову назад, втупивши очи в стелю, фантазував про свою милу. Він бачив чималу кімнату в оселі пана Геджвуда, малого дідича: старе розбите п'яніно в кутку, столики під стіною вкриті плетеними застїлками — Салїна робота; великий коминок і на нїм букетик воскових квіток — також Салїна робота; квітки, не воскові, а живі на вікнах, — Салїного хову, і багато ще всього Салїного, Салїного... Сама Салї сидить коло стола і роз-

глядає карту Судану, затикаючи прапорцями місточка, що забрали Англіїці. Ся карта та лист до Суфлі що дня забирають її вечер. Вона завзято читає такі чудні арабські назви місточок та міст і поправляє правицею неслухняну пасму золотого волося, що все спадає на біленьку щоку, де чорніє невеличка малинка. Як добре знає Суфлі сю щоку і сю малинку, скільки раз влучав він просто в неї, обхопивши Салін гнучкий стан, а та наче билась та випручалась, поки почервонівши не вертала назад його поцілунків... А от і сам пан Геджвуд сидить перед коминком, задержши на коминкові кратки товсті ноги у виступцях з рудими рожами, розумієть ся — також Саліної роботи. Прижмуривши очи, мов кіт, дивив ся він на веселе полум'я.

— Папо, він певно тепер коло Хартума? (Хто то він, се розумілось само з себе). Господи, що то з ним? Отся клята війна — хто тільки її видумав?

— Гм, дивно й мені. Чого-б їм бунтувати, воювати? Сиділи-б тихо дома... Чого ще їм? Хиба я піду воювати? Га, ти скажи, хиба прийде мені в голову воювати? На якого біса я буду воювати? І ніякий розумний чоловік не буде воюва-

ти... Га? хіба буде? що-ж, ти не кажеш?
— пан Геджвуд замахав руками.

— Та звісно не буде, ви й самі добре знаєте, що ні... усе отсі гидкі Араби...

— Ну, от-то-то-ж! — заспокоїв ся пан Геджвуд тай знову повернув ся до коминка, щоб прижмуреними очима дивити ся на огонь.

Таке бачив у своїй уяві Суфлі в невеличкій хатині в Бех-аль-Джугурі. Пофантазувавши він знову взяв ся писати.

„Ти питаєш мене, моє серце, чи дуже важко мені тут у поході. Ні, серце, не дуже важко, бо як згадаю тебе — а згадую тебе я що хвилини — то де й діньєть ся всяке лихо, всякий клопіт... Коли-б тільки звів скорше нас Біг милосердний! Але не жури ся, ми бемо Арабів і незабаром певно зведе нас Біг разом. Моли ся тільки, щоб не підняли ся знову сі розбишаки Араби, бо як піде знову війна, то дай Біг тогді, щоб і за три роки побачились... Підкріпляє тільки мене ще та думка, що ми — так казав сьогодні один мій товариш — тут проводирі просьвіти і культури, що наша праця — праця для усього сьвіту...“

Тут стогін слабого на дворі стало дуже чути в хаті. Суфлі не всидів і вий-

шов на двір. Там було так ясно від зір, що він добре бачив, що діяло ся в кутку. Син очевидячки вже доходив, але стогін його не стихав. Мати від жалю, від злости, що не може допомогти синові, наче збожеволіла, і припавши до землі нелюдсько вила. Часом бажалося їй кинутись до сина і задушити його тими самими руками, якими колесала колись, щоб тільки більше не мучився сам і її серця не рвав.. Суфлі постояв, подивився, зітхнув, вернув ся і в листі до милої приписав :

„Але тяжко бачити, як ненавидять нас ті Араби. Вони раді вмерти, всі муки стерпіти, аби нам не піддатись, аби не прийняти того скарбу культурного, що ми несемо їм. От тепер на дворі вмирає якийсь Арабсьько, стогоном своїм не даючи мені навіть писати. Уперті отсі Араби, ще довго мусимо з ними вовтузитись, ще довго стояти будуть в дорозі нашому щастю.. Прощай серце! Цілую отсей лист паперу, щоб він доніс тобі поцілунок мій...“

Так писав містер Суфлі. Написавши, він вийшов подивитись на місяць, що тільки викотив ся з-за гаю. Суфлі побачив знову мерця в кутку і зітхнув. Хоч отсі Араби і не давали йому щасливо побратися з милою, одначе йому все-ж таки було

шкода їх — нерозумних, упертих... У ляйтенанта Суфлі серце було дуже м'яжке...

На селі було тихо. Тільки де небудь заголосить жінка та завив собака. Розкішна полуднева ніч показувала всю свою красу. Синє небо наче обіймало, тихе, тепле повітря, наче цілувало сонну, уквітчану пальмами і бананами землю; солодкими пахощами несло з усіх садків. Ніщо не нагадувало смерті, все так і надихувало чарами кохання, щастя, якимись солодкими лінощами...

У молодого Араба, що затих нарешті в агонії, розплющились очі і йому здалося, що по небу летять ангели, в блискучих срібних шатах, оповиті сяєвом, і ведуть за собою череду душ побитих Арабів. Ті душі всі в білих одежах і відбивають якимись сяєвом. Очі видця заплющилися знову й Араб заснув на віки.

Тифліс, 1885, лютий.

(Друковано в „Ділі“ 1885 ч. 66—8).

Оповідка.

„Українсько-руська Видавнича Спілка“ видала досі отсі книжки:

I. В белетристичній серії:

Ціна в короновій вал

1.	Стефан Ковалів. Девертир і иньші оповіданя	1 60 к.
2.	Іван Франко. Поеми	1 60 „
3.	Ольга Кобилянська. Покора і иньші оповід.	1 40 „
4.	Гю де Мопасан. Дика пані і иньші оповіданя	1 30 „
5.	Іван Франко. Полуйка і иньші бориславські оповіданя	1 40 „
6.	Наталія Кобринська. Дух часу і иньші оповід.	1 60 „
7.	Кнут Гамсун. Голод, роман	2 20 „
8.	Леся Українка. Думи і мрії. Поезії	1 60 „
9.	Стефан Ковалів. Громадські промисловці.	1 60 „
10.	Уїлліям Шекспір. Гамлет, принц данський	1 80 „
11.	Генрик Понтонпідан Із Хат. Оповіданя	1 40 „
12.	Богдан Лепкий. З житя. Оповіданя.	1 20 „
13.	Гергарт Гауптман. Візник Геншель	1 60 „
14.	Михайло Коцюбинський. В путах шайтана. Оповіданя	1 60 „
15.	Уїлліям Шекспір. Приборкана гоструха	1 40 „
16.	Панас Мирний. Лихі люди	1 40 „
17.	Короленко. Судний день	1 20 „
18.	У. Шекспір. Макбет	1 60 „
19.	К. Іуцков Уріель Агоста	1 40 „
20.	У. Шекспір Коріолян	1 80 „
21.	Михайло Яцків. В царстві сатани	1 60 „
22.	Панас Мирний. Морозенко	0 90 „

23. Лесь Мартович. Нечитальник.	1-60 к.
24. Михайло Коцюбинський. По людському	2-00 "
25. В. Оркан. Скапаний світ	1 00 "
26. Василь Стефаник. Дорога	1 60 "
27. У. Шекспір. Юлій Цезар	1-60 "

Ціни подані за оправні примірники. Брошурованих не продаєть ся.

У другій, науковій серії, „Національній Бібліотеці“ вийшли:

1. Кароль Кавцкі, Народність і її початки. Ціна книжки 60 сот.
2. Фр. Енгельс: Людвік Фабрбах. Переклад Будового. Ціна 50 сот.
3. Фр. Енгельс: Початки родини приватної власности і держави. Ціна 1 кор. 50 сот.

Брошур другої серії не опраляють ся.

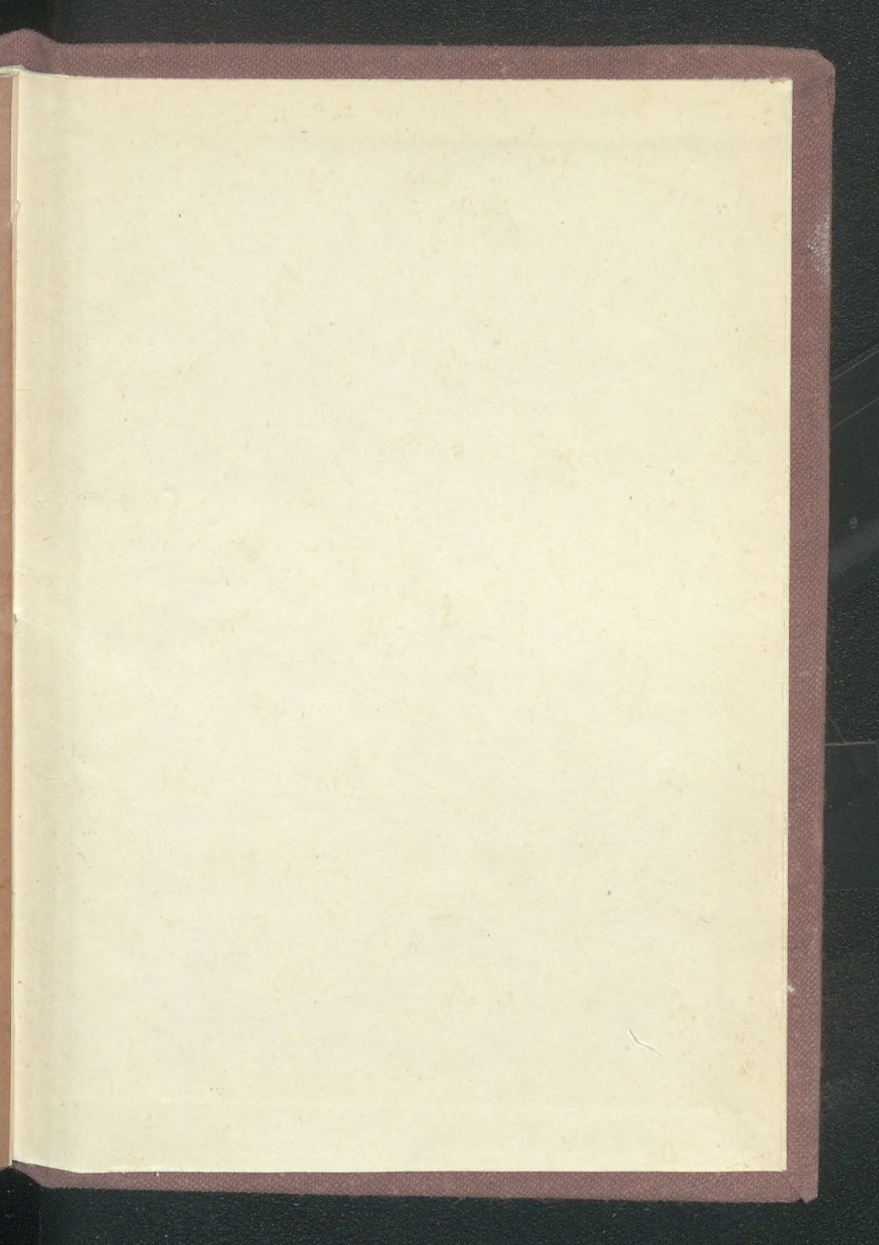
У третій серії „Літературно-Науковій Бібліотеці“ вийшли:

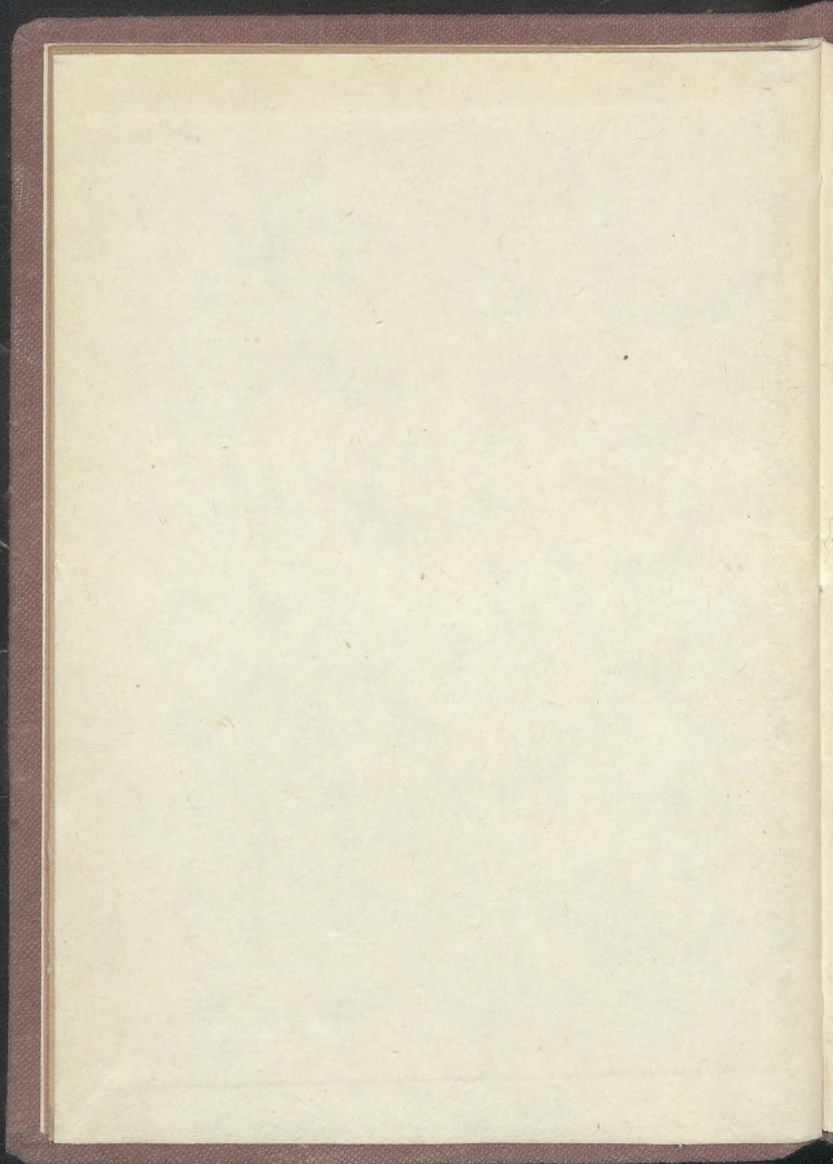
1. М. Грушевський, Хмельницький і Хмельниччина. Ціна 20 сот.
2. Курцій Руф. Фільотас. Ціна 20 сот.
3. В. Наумович, Величина і будова зв'язного світа. Ціна 15 сот.
4. Панає Мирний, Лови. Ціна 6 сот.
5. І. Пулюй, Непропаща сила. Ціна 20 сот.
6. М. Грушевський, Бех-Аль-Джугур. Ціна 10 сот.
7. І. Раковський, Віг нашої землі. Ціна 10 сот.

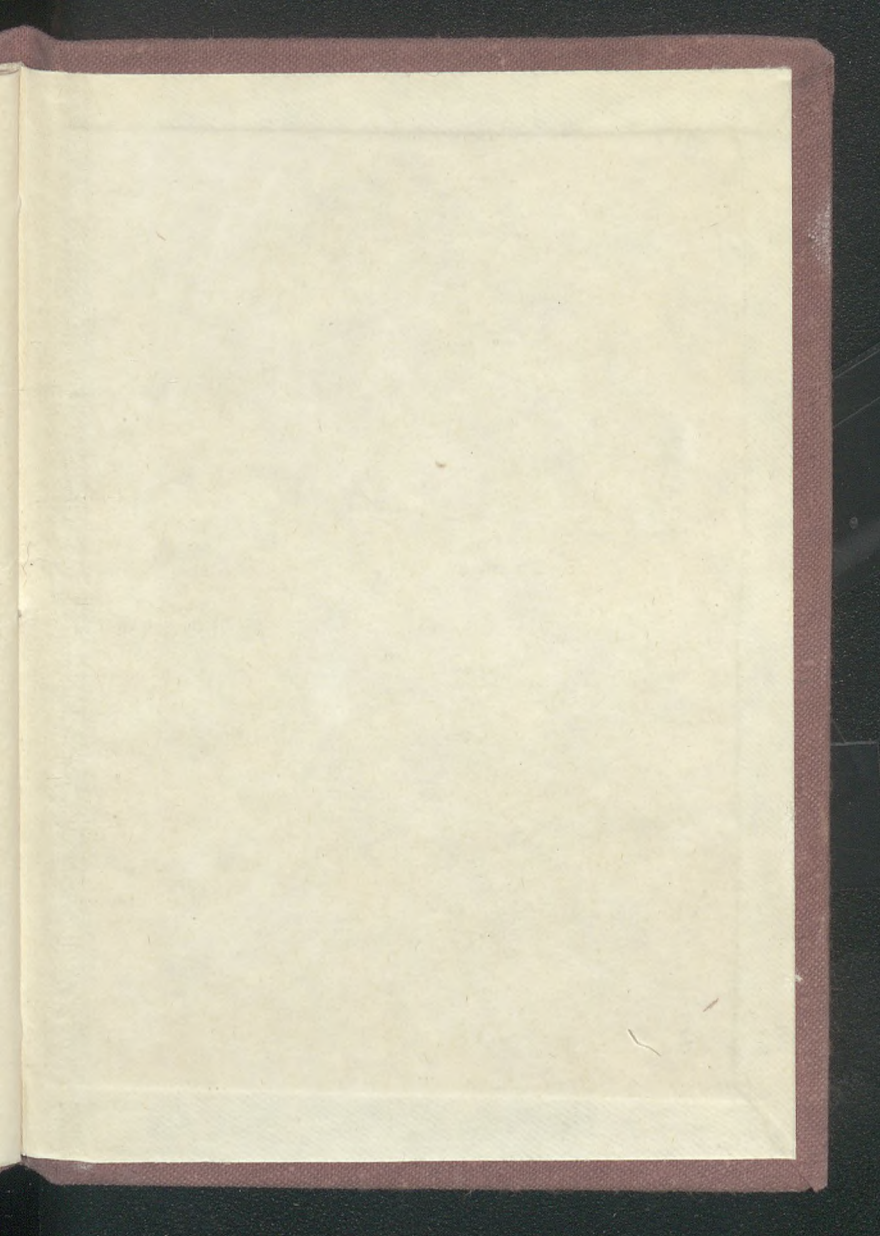
Адреса: Львів, ул. Чарнецького ч. 26.

Ціна 10 сотиків.

В. С

2044485

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001009344523